فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مالی/ سال دوم/ شماره ۸ / زمستان ۸۹/ صفحات ۱۱۲- ۹۵

بررسی رابطه بین محافظه کاری و فرضیه قرارداد بدهی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

مهدی مران جوری*
راضیه علی خانی**

تاریخ دریافت: ۸۹/۶/۲۲ **تاریخ پذیرش:** ۸۹/۱۱/۲۳

چکیده:

موضوع اصلی این پژوهش بررسی و تجزیه و تحلیل رابطه بین محافظه کاری و شاخص‌های فرضیه قرارداد بدهی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. از این رو محافظه کاری بعنوان متغیر وابسته و شاخص های فرضیه قرارداد بدهی بعنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است. برای دوره پژوهش، داده های جمع آوری شده برای سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ مورد آزمون قرار گرفته است. مطالعه با استفاده از داده های تاریخی ۴۸ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران صورت گرفته است. روش آماری در این پژوهش تحلیل همبستگی از طریق رگرسیون با استفاده از نرم افزار SPSS است. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان می دهد که بین محافظه کاری و شاخص های فرضیه قرارداد بدهی در کلیه شرکت های مورد مطالعه رابطه معنی داری وجود ندارد.

واژه های‌کلیدی: محافظه کاری، فرضیه قرارداد بدهی، بورس اوراق بهادار تهران

* مربی حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس، گروه حسابداری، چالوس، مازندران، ایران
(نویسنده مسئول) Email: Mr_Maranjory @ yahoo.com

** دانشجوی دکترای حسابداری و مربی حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس، گروه حسابداری، چالوس، مازندران، ایران

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

۱- مقدمه

صورت های مالی بخش اصلی فرایند گزارشگری مالی را تشکیل می دهد. هدف صورت‌های مالی، ارائه اطلاعات تلخیص و طبقه بندی شده درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری است که برای طیفی گسترده از استفاده کنندگان صورت های مالی در اتخاذ تصمیمات اقتصادی مفید واقع گردد. هدف های گزارشگری مالی و مبانی حسابداری ایجاب می‌کند، اطلاعاتی که گزارشگری مالی فراهم می آورد از ویژگی های معینی برخوردار باشد. در مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران از این ویژگی ها با عنوان خصوصیات کیفی یاد شده است. یکی از این خصوصیات، محافظه کاری است. بسیاری از نظریه پردازان حسابداری این گونه تصور دارند که کمتر از واقع نشان دادن سیستماتیک خالص دارایی، بیش از واقع نشان دادن بدهی ها، شناسایی زود هنگام زیان و شناسایی معوق درآمدها، همان محافظه کاری است. تا زمانی که محافظه کاری وجود دارد و یا احتمال وجود آن همواره باقی است، یکی از اصول بسیار موثر در حسابداری است که در طی سال های اخیر بواسطه رسوایی‌های مالی مشاهده شده از قبیل شرکت انرون[1] و ورلدکام[2] بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است.

طبق تئوری نمایندگی[3]، یک واحد تجاری مجموعه‌ای از قراردادهاست که بین گروه‌های ذینفع منعقد شده است. برای نمونه می توان به قرارداد با مدیران، اعتباردهندگان و کارکنان اشاره کرد. این قراردادها حیطه و قلمرو واحد تجاری را تعیین می کنند. گروه‌های ذینفع به این دلیل گرد هم می آیند و یک فعالیت اقتصادی را به صورت مشترک پی می‌گیرند که به خوبی دریافته‌اند که انجام دادن فعالیت های اقتصادی به صورت مشترک هزینه های مبادلات را کاهش می‌دهد. همچنین در صورت نبودن قرارداد میان گروه‌های مختلف ذی‌نفع، تلاش جهت حداکثر کردن ثروت مالکان نیز صورت نخواهد گرفت(عرب مازار،۱۳۸۷). براساس دیدگاه قراردادی رویه های حسابداری ابزاری برای کاهش تضاد منافع میان گروه های مختلف طرف قرارداد با شرکت است. یکی از گروه‌های طرف قرارداد، اعتباردهندگان هستند. اعتبار دهندگان همواره نگران وصول اصل و فرع وام های اعطایی به شرکت بوده و همواره بین آنها و سایر گروه های ذینفع از جمله مدیران و سهامداران تضاد منافع وجود دارد. اعتبار دهندگان همچنین نگران توزیع وام های اعطایی بین سهامداران بوده و در قبال اخذ وام جدید توسط شرکت و اولویت دادن به تسویه آنها در مقابل وام های قبلی حساسیت نشان می‌دهند(اعتمادی

[1] - Enron
[2] - WorldCom
[3] - Agency Theory

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

و همکاران، ۱۳۸۹). از طرف دیگر ممکن است مدیران شرکت ها برای جلب نظر مساعد اعتبار دهندگان وضعیت مطلوبی از سودآوری شرکت را به نمایش بگذارند تا ضمن جذب سرمایه لازم بتوانند هزینه بدهی را نیز کاهش دهند(دی فاند و جیامبولو[۱]،۱۹۹۴). در این بین محافظه‌کاری حسابداری میثاقی است که به عنوان یک ساز و کار موثر برای کاهش تضاد منافع در قراردادهای بدهی مطرح می‌گردد(بتی[۲]، ۲۰۰۸). واتس[۳](۲۰۰۳) محافظه کاری را مکانیزمی موثر در قراردادهای بین شرکت و اعتبار دهندگان و سهامداران می‌داند که از اعتبار دهندگان و سهامداران در مقابل فرصت طلبی های مدیریت محافظت می‌کند. همچنین او معتقد است که محافظه کاری به واسطه ارزشیابی کمتر دارایی ها موجب محدود شدن تقسیم سود و کاهش هزینه های نمایندگی مرتبط با قرارداد بدهی می شود. در فرایند عقد یک قرارداد بدهی، اعتبار دهنده با ریسک از دست دادن اصل سرمایه رو به روست. لذا او از هر ابزاری که بتواند این ریسک را کاهش دهد استقبال می کند. در حقیقت محافظه کاری همین ابزار مناسب است (ژانگ[۴]، ۲۰۰۸). پژوهش های واتس و زیمرمن[۵] (۱۹۷۸)، دی آنجلو و همکاران[۶] (۱۹۹۶)، احمد و همکاران[۷] (۲۰۰۲)، بتی و وبر[۸] (۲۰۰۳)، نیکولاو (۲۰۰۷) و ژانگ (۲۰۰۸) تایید کننده وجود محتوای اطلاعاتی محافظه کاری برای هر دو گروه اعتبار دهنده و اعتبار گیرنده است به عبارت دیگر محافظه کاری برای هر دو گروه ارزشمند است. در این پژوهش، پژوهشگران در پی پاسخگویی به این سوال هستند که آیا ارتباطی بین شاخص های فرضیه قرارداد بدهی و محافظه کاری در شرایط محیطی ایران وجود دارد؟

۲- چارچوب نظری و ادبیات پژوهش

۲-۱- محافظه کاری

به اعتقاد بلیس[۹](۱۹۲۴) محافظه کاری در حسابداری از گذشته های بسیار دور در قالب این عبارت بیان می شده است" زیان ها را پیش بینی کنید ولی سود ها را نه" این عبارت به

[1] - Defond & jiambolv
[2] - Beatty
[3] - Watts
[4] - Zhang
[5] - Watts & Zimmerman
[6] - DeAngelo, et al.
[7] - Ahmad, et al.
[8] - Beatty & Weber
[9] - Bliss

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

صورت تمایل حسابداران به نیاز درجه بالاتری از تاییدپذیری برای شناسایی اخبار خوب (سود) نسبت به شناسایی اخبار بد (زیان) تفسیر شده است(باسو، ۱۹۹۷). باسو[1](۱۹۹۷) با توجه به پژوهش های تجربی نشان داد که حسابداران در شناسایی سود و زیان تمایل دارند که درجه تایید اخبار خوب(سود) نسبت به درجه تایید اخبار بد(زیان) بالاتر باشد. بر این اساس محافظه کاری را می توان مخلوق عدم تقارن در تایید شرایط سود و زیان دانست(ثقفی و سدیدی، ۱۳۸۶). در ادبیات حسابداری، دو ویژگی مهم برای محافظه کاری مورد بررسی قرار گرفته است: ویژگی اول، جانبداری در ارائه کمتر از واقع ارزش دفتری سهام نسبت به ارزش بازار آن و ویژگی دوم، گرایش به تسریع در شناسایی هزینه ها و تعویق شناخت درآمد ها (پرایس[2]، ۲۰۰۵). ویژگی اول معرف محافظه کاری از دیدگاه ترازنامه و ویژگی دوم معرف محافظه کاری از دیدگاه سود و زیان است. با توجه به اینکه محافظه کاری یکی از مشخصات اصلی گزارشگری مالی است و بسیاری از حسابداران بر وجود محافظه کاری در تنظیم صورت های مالی توافق دارند، تعریف منسجمی از محافظه کاری که مورد توافق همگان باشد وجود ندارد. استدلالی که واتس(۲۰۰۳) در مورد گزارشگری مالی محافظه کارانه مطرح می کند، مورد توافق بسیاری از پژوهشگران است. واتس استدلال خود را تحت چهار تبیین معرفی می کند که عبارتند: تبیین قراردادی[3]، تبیین مالیات بر درآمد[4]، تبیین دعاوی حقوقی[5] و تبیین قانونی[6] (واتس،۲۰۰۳).

بر اساس تبیین قراردادی، انعقاد قرارداد موجب ایجاد هزینه های نمایندگی است. جستجو برای دست یابی به سازوکاری جهت کاستن این هزینه ها منجر به تقاضا برای خدمات حسابداری به عنوان ابزاری موثر در فرایند قراردادهای واحد اقتصادی است. بیشتر قراردادهای واحد اقتصادی با اشخاص حقیقی و حقوقی بر مبنای ارقام حسابداری تنظیم می گردد، تا هزینه های نمایندگی کاهش یابد. بموقع بودن، تاییدپذیری و عدم تقارن در تاییدپذیری ارقام حسابداری از اهمیت بالایی برخوردار است که اعمال محافظه کاری را می‌طلبد. طبق تبیین قراردادی، محافظه کاری حسابداری مکانیسمی است که منجر به کاهش تضاد منافع بین اعتباردهندگان و سهامداران و حفظ منافع هر دو گروه می‌شود. در این پژوهش به محافظه‌کاری از منظر تبیین قراردادی توجه می شود.

---

[1] - Basu
[2] - Price
[3] - Contracting Explanation
[4] - Incom Tax Explanation
[5] - Litigation Explanation
[6] - Regulatory Explanation

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

۲-۲- معیارهای ارزیابی محافظه کاری

پژوهشگران از سه نوع معیار به منظور ارزیابی میزان محافظه کاری به کار رفته در یک شرکت، استفاده می کنند:

۱- معیار خالص دارایی ها که اولین بار به وسیله استوبر[1](۱۹۶۶) مطرح شد. در این معیار، محافظه کاری با استفاده از تفاوت ارزش بازار نسبت به ارزش دفتری سهام ارزیابی می شود. این معیار، سعی در ارزیابی محافظه کاری موجود در ترازنامه دارد.

۲- معیار رابطه سود و بازده سهام. این معیار نشان دهنده نبود تقارن زمانی سود است که باسو آن را در سال ۱۹۹۷ مطرح کرد. به نظر باسو، محافظه کاری اخبار بد مربوط به آینده را پیش بینی می کند. در واقع، باسو محافظه کاری را در نتیجه انعکاس سریعتر اخبار بد نسبت به اخبار خوب در سود حسابداری تفسیر می کند (شورورزی و خاندوزی،۱۳۸۸).

۳- معیار سود و اقلام تعهدی که محافظه کاری را اقلام تعهدی انباشته شده می داند و اولین بار توسط گیولی و هین[2] در سال ۲۰۰۰ مطرح شده است. به عقیده گیولی و هین محافظه کاری حسابداری منجر به افزایش اقلام تعهدی در طول زمان می شود. شاخص محافظه کاری در این معیار به شرح زیر بدست می آید:

(سود عملیاتی+ هزینه استهلاک – جریان نقدی حاصل از عملیات/ جمع دارایی های اول دوره*(۱-) هر چه این نسبت بزرگتر باشد، محافظه کاری بیشتر است(گیولی و هین،۲۰۰۰).

۳- پیشینه پژوهش

احمد و همکاران (۲۰۰۲) معتقدند که محافظه کاری، تضاد منافع بین سهامداران و اعتباردهندگان در تقسیم سود را کاهش می دهد و افزایش محافظه کاری موجب کاهش هزینه های مالی می‌شود. همچنین نتایج پژوهش آنها بیانگر آن است که اگر تضاد منافع میان وام دهندگان و سهامداران در تقسیم سود وجود داشته باشد در آن صورت مدیران شرکت های وام گیرنده، احتمالا تمایل بیشتری به استفاده از محافظه کاری دارند.

ژانگ (۲۰۰۴) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که گزارشگری محافظه کارانه، اعتبار دهندگان را قادر می سازد تا اطلاعات و علائم به موقع در خصوص عملکرد نامناسب مالی

[1] - Stober
[2] - Giovly & Hayn

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

شرکت را دریافت نمایند تا از این طریق اقدامات لازم را به موقع انجام داده و ریسک وصول اصل و فرع وام های اعطائی را کاهش دهند.

فرانکل و همکاران[1](۲۰۰۷) در استدلال نتایج پژوهش خود معتقدند که محافظه کاری توانسته است از منافع اعتباردهندگان در برابر سهامداران حمایت کند.

خان و واتز[2](۲۰۰۷) یک معیار سال- شرکت(C-score) را برای اندازه گیری محافظه‌کاری حسابداری ابداع کردند. آنها یافتند که شرکت های جوانتر، شرکت های با چرخه سرمایه‌گذاری طولانی تر و شرکتهای با ابهام بیشتر، محافظه کارتر هستند. آنها این یافته‌ها را بدین صورت توجیه کردند که شرکت های جوان‌تر کمتر رشد یافته و استوار هستند و بنابراین مشکلات عدم تقارن اطلاعاتی بیشتری دارند و از اینرو این شرکت ها مجبور هستند محافظه کارتر باشند.

پا[3](۲۰۰۷) در پژوهش خود تأثیر اعمال نظر مدیر از طریق اقلام تعهدی بر محافظه کاری را مورد بررسی قرار داد. نتایج پژوهش بیانگر این مطلب است که محافظه کاری در حسابداری اساساً قابل انتساب به اقلام تعهدی غیر منتظره است و نه اقلام تعهدی منتظره. به هر حال این استنباط بهتر است با احتیاط تفسیر گردد زیرا برداشت ها درباره تأثیر نسبی اقلام تعهدی منتظره و غیر منتظره بر محافظه کاری در حسابداری بستگی به مدل های اقلام تعهدی دارد.

پائیک و همکاران[4](۲۰۰۷)در پژوهش های خود نشان دادند که شرکت های دارای سطوح بالای محافظه کاری نسبت به شرکت هایی که دارای سطوح پایین تر محافظه کاری هستند، درآمد کمتری را گزارش می کنند. آنها دلیل اصلی این مطلب را پافشاری بیش از حد و نامطلوب محافظه کاری به گزارش کمتر از واقع سطوح مختلف درآمدی می دانند. آنها محافظه‌کاری را به عنوان یک عامل ایجاد کننده اختلال در فرایند کسب و شناسایی درآمد قلمداد می کنند و از این رو، آن را در جهت مخالف منافع سرمایه گذاران و اعتبار دهندگان و ایفای وظیفه اصلی گزارشگری مالی می دانند و خواستار کاهش انتقاد از رویه‌های محافظه‌کارانه هستند.

بتی و همکاران(۲۰۰۸) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که بسیاری از قراردادهای اخذ وام به وام گیرنده اجازه تغییر روش حسابداری را نمی دهد. به این دلیل که اعتبار دهندگان اعتقاد داشتند که ممکن است اعتبارگیرنده با انتخاب روش های حسابداری مختلف نسبت به

---

[1] - Frankel, et al.
[2] - Khan & Watts
[3] - Pae
[4] - Paek, et al.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

اندازه‌گیری بیشتر سود حسابداری و توزیع بیشتر سود نقدی سهام اقدام نموده و ریسک عدم وصول اصل و فرع وام های اعطائی افزایش پیدا کند.

لافاند و واتس[1](۲۰۰۸)در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که سرمایه گذاران خواستار اعمال محافظه کاری در هنگام ارزیابی ها و ارائه گزارش‌ها هستند. آنها دلیل اصلی این تقاضا از سوی سرمایه گذاران را کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌دانند که اعمال صحیح محافظه کاری به همراه دارد.

ووچون و همکاران[2](۲۰۰۹)در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که محافظه کاری می تواند جانشینی برای سایر مکانیزم های حاکمیت شرکتی باشد.

نتایج پژوهش کتر نشان می دهد، وجود قراردادهای بدهی منجر خواهد شد که مدیریت ارقام حسابداری را دستکاری کند و به واسطه این دستکاری شرط ها و محدودیت هایی که در قراردادهای بدهی وجود دارد، نقض می شوند. مثلا اگر شرکتی در قرارداد بدهی خود موافقت کرده باشد که سطح معینی از نسبت بدهی به جمع دارایی را داشته باشد، در آن صورت مدیریت این انگیزه را خواهد داشت که یا دارایی ها را بیشتر از واقع گزارش نماید و یا بدهی را کمتر از واقع نشان دهد. مدیریت به شکل فرصت طلبانه ای عمل می کند و برای تامین منافع اشخاصی که از شرکت طلبکار هستند، عمل نخواهد کرد (نیکومرام و بنی مهد، ۱۳۸۸).

بنی مهد(۱۳۸۵) در رساله دکتری خود تحت عنوان تبیین و ارائه الگو برای اندازه گیری محافظه کاری حسابداری سعی نموده است تا الگویی برای برآورد محافظه کاری حسابداری در شرکت های ایرانی تدوین نماید. قلمرو زمانی پژوهش از سال ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۳ و روش پژوهش از نوع پژوهش همبستگی و پژوهش ترکیبی است. جامعه آماری شامل کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار است که پس از حذف شرکتهایی که شرایط لازم را نداشتند تنها ۶۶ شرکت به عنوان جامعه مورد بررسی انتخاب شده اند. پژوهشگر پس از آزمون فرضیه های پژوهش به این نتیجه رسید که محافظه کاری حسابداری در شرکت های ایرانی در طول دوره پژوهش کاهش یافته است.

نیکومرام و همکاران(۱۳۸۸) در پژوهشی اثرات محافظه کاری حسابداری را بر سودمندی اطلاعات صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند. یافته های پژوهش نشان می دهد محافظه کاری حسابداری اثری بر سودمندی اطلاعات حسابداری برای تصمیم گیری در بورس اوراق بهادار ایران ندارد. این موضوع ممکن

[1] - Leftond & watts
[2] - Wuchun, et al.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

است متأثر از عدم کارایی بازار ایران باشد که به اطلاعاتی غیر از اطلاعات حسابداری و مالی وابسته است و کمتر تحت تأثیر اطلاعات مالی و حسابداری قرار دارد.

مهرانی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی به بررسی محافظه کاری در سود حسابداری و رابطه آن با اقلام تعهدی در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنها حاکی از آن است که سود حسابداری حدود ۳/۶۶ مرتبه نسبت به بازده منفی سهام حساستر از بازده مثبت سهام است. و حدود ۷۸ درصد از عدم تقارن زمانی در سود حسابداری توسط اقلام تعهدی توضیح داده می شود.

۴- فرضیه های پژوهش

برای پاسخ دادن به سوال اصلی تحقیق فرضیه های به شرح زیر تدوین گردید:

فرضیه ۱: بین محافظه کاری حسابداری و نسبت بدهی بلند مدت به جمع دارایی ها رابطه معنی دار وجود دارد.

فرضیه ۲: بین محافظه کاری حسابداری و نسبت حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی ها رابطه معنی دار وجود دارد.

۵- روش پژوهش

در پژوهش حاضر از روش همبستگی از نوع تحلیل رگرسیون خطی برای آزمون فرضیه ها استفاده شده است. تحلیل رگرسیون روشی برای مطالعه سهم یک یا چند متغیر مستقل (X_I) در پیش بینی متغیر وابسته (Y) است. آزمون معنی دار بودن یک الگوی آماری است که براساس آن با احتمال خطای معینی از دو فرضیه H_0 و H_1 یکی انتخاب می شود. این احتمال خطا که شاخص آن سطح معنی داری α است بیانگر احتمالی است که بر اساس آن فرض مقابل یعنی H1 انتخاب و وجود یک همبستگی پذیرفته می شود. در این پژوهش از آزمون معنی داری در سطح $\alpha = ۰/۰۵$ و برای آزمون ضریب مدل رگرسیون از روش آنالیز واریانس (ANOVA) استفاده شده است. ایده اساسی آنالیز واریانس مبتنی بر نمایش میزان کل پراکندگی یک مجموعه آماری به صورت جمع چند عبارت است که بتواند هریک را به منشأ یا علت خاص وجود پراکندگی نسبت دهد. شاخصی که برای نمایش کل پراکندگی مورد استفاده قرار می گیرد کل مجموع مجذورات است. روش حداقل مربعات بهترین خط را از میان تمام خطوطی که در میان داده ها قابل ترسیم هستند انتخاب می‌کند. معمول ترین شاخص مورد استفاده برای نیکویی برازش خط رگرسیون ضریب تعیین (R^2) است. R^2 نسبت یا درصدی از

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

تغییرات متغیر وابسته را که به وسیله رگرسیون توضیح داده می شود، نشان می دهد و از این رو شاخص قدرت توضیح دهندگی رگرسیون است.

۶- تعریف عملیاتی متغیر های پژوهش

متغیر وابسته: در پژوهش حاضر، محافظه کاری به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. برای اندازه گیری محافظه کاری از مدل گیولی و هین استفاده شده است. در این مدل شاخص محافظه کاری به شرح زیر بدست می آید:

(سود عملیاتی+ هزینه استهلاک – جریان نقدی حاصل از عملیات/ جمع دارایی های اول دوره*(۱-) هر چه این نسبت بزرگتر باشد، محافظه کاری بیشتر است(گیولی و هین ،۲۰۰۰).

متغیر مستقل: در این پژوهش، قرارداد بدهی به عنوان متغیر مستقل می باشد. با توجه به پژوهش های گذشته و پیشینه و مبانی نظری پژوهش حاضر، از دو نسبت بدهی بلند مدت به جمع دارایی ها و حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی ها به عنوان شاخص های قرارداد بدهی استفاده شده است.

در این پژوهش با مراجعه به منابع کتابخانه ای شامل کتب، مجلات هفتگی و ماهنامه، فصلنامه ها، انتشارات مراکز تحقیقاتی و پژوهشی، پایان نامه های تحصیلی و رساله های تحقیقی مرتبط، جستجو در پایگاه های الکترونیکی اطلاعات از قبیل اینترنت و مراجعه به سازمان بورس اوراق بهادار تهران مباحث نظری، اطلاعات آماری مورد نیاز شرکت ها استخراج و برای نتیجه گیری، مورد مطالعه، بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت و به کمک نرم افزار آماری SPSS آزمون شد.

۷- جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، در برگیرنده کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشند. نمونه آماری شامل شرکت هایی است که مجموعه شرایط زیر را طی سال های۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ داشته باشند:

۱- قبل از سال ۱۳۸۳ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
۲- دوره مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.
۳- طی سال های۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ تغییر فعالیت نداده باشند.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

۴- جزو بانک ها و مؤسسات مالی (شرکت های سرمایه گذاری، واسطه گری مالی، شرکت های هلدینگ، بانک ها و لیزینگ) نباشند. زیرا دارای ماهیت فعالیت کاملاً متفاوت و ترکیب خاص درآمد و هزینه بوده و برای مقاصد تحقیق مناسب نمی‌باشند.

۵- شرکت‌های که سود یا جریان‌های نقد عملیاتی آنها منفی نباشد.

۶- اطلاعات آنها در دسترس باشد و وقفه معاملاتی بیش از شش ماه در دوره زمانی مذکور نداشته باشند.

با توجه به مجموعه شرایط یاد شده، تعداد ۴۸ شرکت در دوره زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ به عنوان نمونه انتخاب شدند.

۸- یافته های پژوهش

برای آزمون فرضیه های پژوهش ، داده های مربوط به محافظه کاری و شاخص‌های قرارداد بدهی برای دوره زمانی (۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷) به صورت مقطعی و ترکیبی مورد آزمون قرار گرفت.

فرضیه اول: بین محافظه کاری و نسبت بدهی بلند مدت به جمع دارایی ها رابطه معنی داری وجود دارد.

H_0 : بین محافظه کاری و نسبت بدهی بلند مدت به جمع دارایی ها رابطه معنی داری وجود ندارد.

H_1 : بین محافظه کاری و نسبت بدهی بلند مدت به جمع دارایی ها رابطه معنی داری وجود دارد.

$$H_0 : \beta = 0$$
$$H_1 = \beta \neq 0$$

برای آزمون این فرضیه معادله زیر را برآورد می کنیم:

$$\mathrm{Con} = \alpha + \beta \frac{d}{a} + e$$

Con : محافظه کاری α : عرض از مبدأ β : شیب خط رگرسیون

$\frac{d}{a}$: نسبت بدهی بلند مدت به جمع دارایی ها e : عبارت خطا

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

نتایج آزمون فرضیه اول در جداول زیر ارائه گردیده است:

جدول ۱: نتایج آزمون فرضیه اول- سال ۱۳۸۳

منبع تغییرات	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مربعات خطا	F	P		مقدار
رگرسیون	۱	۳/۲۶۴	۳/۲۶۴	۰/۸۴۲	۰/۳۶۴	β	-۱/۷۰۲
باقیمانده	۴۶	۱۷۸/۲۸۳	۳/۸۷۶			α	-۰/۲۴۳
کل	۴۷	۱۸۱/۵۴۷				R^2	۰/۰۱۸

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۲: نتایج آزمون فرضیه اول- سال ۱۳۸۴

منبع تغییرات	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مربعات خطا	F	P		مقدار
رگرسیون	۱	۰/۰۶۶	۰/۰۶۶	۰/۰۸۸	۰/۷۶۹	β	-۰/۱۸۳
باقیمانده	۴۶	۳۴/۶۷۲	۰/۷۵۴			α	-۰/۱۰۱
کل	۴۷	۳۴/۷۳۸				R^2	۰/۰۰۲

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۳: نتایج آزمون فرضیه اول- سال ۱۳۸۵

منبع تغییرات	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مربعات خطا	F	P		مقدار
رگرسیون	۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	۰/۹۵۱	β	-۰/۰۲۲
باقیمانده	۴۶	۳/۲۴۹	۰/۰۷۱			α	-۰/۰۵۳
کل	۴۷	۳/۲۵۰				R^2	۰/۰۰۰

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۴: نتایج آزمون فرضیه اول- سال ۱۳۸۶

منبع تغییرات	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مربعات خطا	F	P		مقدار
رگرسیون	۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۹۷۲	β	۰/۰۲۸
باقیمانده	۴۶	۱۵/۶۷۹	۰/۳۴۱			α	-۰/۰۹۷
کل	۴۷	۱۵/۶۷۹				R^2	۰/۰۰۱

مأخذ : یافته های پژوهشگر

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

جدول ۵: نتایج آزمون فرضیه اول- سال ۱۳۸۷

منبع تغییرات	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مربعات خطا	F	P		مقدار
رگرسیون	۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۱	۰/۹۸۱	β	-۰/۰۰۴
باقیمانده	۴۶	۱/۳۵۴	۰/۰۲۹			α	۰/۲۰
کل	۴۷	۱/۳۵۴				R^2	۰/۰۰۰

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۶ : نتایج آزمون فرضیه اول- سال های۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷

منبع تغییرات	درجه آزادی	مجموع مربعات	میانگین مربعات خطا	F	P		مقدار
رگرسیون	۱	۰/۰۰۶	۰/۰۰۶	۰/۰۱۸	۰/۸۹۵	β	۰/۱۱۳
باقیمانده	۴۶	۱۴/۷۷۰	۰/۳۲۱			α	-۰/۱۵۲
کل	۴۷	۱۴/۷۷۵				R^2	۰/۰۰۰

مأخذ : یافته های پژوهشگر

همانطور که در جداول ۱ تا ۶ ملاحظه می شود، ضریب تعیین (R^2) برای هر یک از سال‌ها و ترکیبی به ترتیب ۰/۰۱۸ ، ۰/۰۰۲ ، ۰/۰۰۰ ، ۰/۰۰۱ ، ۰/۰۰۰ و ۰/۰۰۰ است که نشان می دهد تنها بخش بسیار کوچکی از تغییرات محافظه کاری توسط نسبت بدهی به جمع دارایی ها توضیح داده می شود. از سوی دیگر آماره F و P-value مربوط به آن، فرض داشتن ارتباط معنی دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد را در هر یک از ۵ سال و طی سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ رد می کند. به عبارت دیگر فرضیه پژوهش در مورد کل شرکت های مورد مطالعه رد می شود.

فرضیه دوم : بین محافظه کاری و نسبت حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی ها رابطه معنی داری وجود دارد.

H_0 : بین محافظه کاری و نسبت حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی ها رابطه معنی داری وجود ندارد.

H_1 : بین محافظه کاری و نسبت حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی ها رابطه معنی داری وجود دارد.

$$H_0 : \beta = 0$$
$$H_1 = \beta \neq 0$$

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

برای آزمون این فرضیه معادله زیر را برآورد می کنیم:

$$Con = \alpha + \beta \frac{oe}{a} + e$$

Con: محافظه کاری α : عرض از مبدأ β : شیب خط رگرسیون

$\frac{oe}{a}$: نسبت حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی ها e : عبارت خطا

نتایج آزمون فرضیه دوم در جداول زیر ارائه گردیده است:

جدول ۷ : نتایج آزمون فرضیه دوم- سال ۱۳۸۳

مقدار		P	F	میانگین مربعات خطا	مجموع مربعات	درجه آزادی	منبع تغییرات
۰/۸۴۳	β	۰/۷۶۰	۰/۰۹۴	۰/۳۷۱	۰/۳۷۱	۱	رگرسیون
-۰/۶۴۹	α			۳/۹۳۹	۱۸۱/۱۷۶	۴۶	باقیمانده
۰/۰۰۲	R^2				۱۸۱/۵۴۷	۴۷	کل

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۸ : نتایج آزمون فرضیه دوم- سال ۱۳۸۴

مقدار		P	F	میانگین مربعات خطا	مجموع مربعات	درجه آزادی	منبع تغییرات
-۰/۵۵۷	β	۰/۵۱۴	۰/۴۳۲	۰/۳۲۳	۰/۳۲۳	۱	رگرسیون
۰/۰۳۴	α			۰/۷۴۸	۳۴/۴۱۴	۴۶	باقیمانده
۰/۰۰۹	R^2				۳۴/۷۳۸	۴۷	کل

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۹ : نتایج آزمون فرضیه دوم- سال ۱۳۸۵

مقدار		P	F	میانگین مربعات خطا	مجموع مربعات	درجه آزادی	منبع تغییرات
-۰/۰۱۵	β	۰/۵۵۲	۰/۳۶۰	۰/۰۲۵	۰/۰۲۵	۱	رگرسیون
-۰/۰۰۹	α			۰/۰۷۰	۳/۲۲۴	۴۶	باقیمانده
۰/۰۰۸	R^2				۳/۲۵۰	۴۷	کل

مأخذ : یافته های پژوهشگر

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

جدول ۱۰: نتایج آزمون فرضیه دوم- سال ۱۳۸۶

مقدار		P	F	میانگین مربعات خطا	مجموع مربعات	درجه آزادی	منبع تغییرات
۰/۳۵۶	β	۰/۵۷۹	۰/۳۱۲	۰/۱۰۶	۰/۱۰۶	۱	رگرسیون
-۰/۲۱۷	α			۰/۳۳۹	۱۵/۵۷۴	۴۶	باقیمانده
۰/۰۰۷	R^2				۱۵/۶۷۹	۴۷	کل

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۱۱ : نتایج آزمون فرضیه دوم- سال ۱۳۸۷

مقدار		P	F	میانگین مربعات خطا	مجموع مربعات	درجه آزادی	منبع تغییرات
-۰/۰۵۸	β	۰/۷۳۲	۰/۱۱۸	۰/۰۰۳	۰/۰۰۳	۱	رگرسیون
۰/۰۳۹	α			۰/۰۲۹	۱/۳۵۱	۴۶	باقیمانده
۰/۰۰۳	R^2				۱/۳۵۴	۴۷	کل

مأخذ : یافته های پژوهشگر

جدول ۱۲ : نتایج آزمون فرضیه دوم- سال های۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷

مقدار		P	F	میانگین مربعات خطا	مجموع مربعات	درجه آزادی	منبع تغییرات
-۰/۰۷۷	β	۰/۹۱۷	۰/۰۱۱	۰/۰۰۴	۰/۰۰۴	۱	رگرسیون
-۰/۱۱۶	α			۰/۳۲۱	۱۴/۷۷۲	۴۶	باقیمانده
۰/۰۰۰	R^2				۱۴/۷۷۵	۴۷	کل

مأخذ : یافته های پژوهشگر

همانطور که در جداول ۷ تا ۱۲ ملاحظه می شود، ضریب تعیین (R^2) برای هر یک از سال‌ها و ترکیبی به ترتیب ۰/۰۰۲ ، ۰/۰۰۹ ، ۰/۰۰۸ ، ۰/۰۰۷ ، ۰/۰۰۳ و ۰/۰۰۰ است که نشان می دهد تنها بخش بسیار کوچکی از تغییرات محافظه کاری توسط نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی ها توضیح داده می شود. از سوی دیگر آماره F و P-value مربوط به آن، فرض داشتن ارتباط معنی دار در سطح اطمینان ۹۵ درصد را در هر یک از سال ها و طی سال های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ رد می کند به عبارت دیگر فرضیه پژوهش در مورد کل شرکت های مورد مطالعه رد می شود.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

۹- نتیجه گیری

در این پژوهش رابطه بین محافظه کاری و شاخص های قرارداد بدهی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد بررسی قرار گرفت. از منظر تئوری نمایندگی، محافظه کاری سبب کاهش توزیع سود و کاراتر شدن قراردادهای منعقده بین گروه های ذینفع در واحد تجاری بویژه سهامداران و اعتبار دهندگان می گردد. تحقیق حاضر با توجه به مبانی نظری مطرح در ادبیات حسابداری به دنبال آزمون این رابطه در شرایط محیطی ایران می باشد. شاخص محافظه کاری(متغیر وابسته) بر اساس معیار گیولی و هین بدست آمده و شاخص های قرارداد بدهی(متغیرهای مستقل) نیز نسبت بدهی بلند مدت به جمع دارایی ها و نسبت حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی ها می باشد. فرضیه های پژوهش با استفاده از اطلاعات مربوط به ۴۸ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ مورد آزمون قرار گرفت.

شواهد حاصل از آزمون فرضیات نشان می دهد بین محافظه کاری و شاخص های قرارداد بدهی در سطح اطمینان ۹۵ درصد در طی سالهای ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷ رابطه معنی داری وجود ندارد. نتایج این پژوهش، با پژوهش های واتس و زیمرمن(۱۹۷۸)، دی آنجلو(۱۹۹۶)، نیکولاو (۲۰۰۷) و ژانگ (۲۰۰۸) که تایید کننده وجود محتوای اطلاعاتی محافظه کاری برای هر دو گروه اعتبار دهنده و اعتبار گیرنده است، سازگار نیست. احتمالا دلیل عدم سازگاری نتیجه این پژوهش با نتایج پژوهش ها در خارج از ایران، تفاوت فضای اقتصادی ایران، با جوامع دیگر است چرا که رعایت محافظه کاری حسابداری تا حدود زیادی وابسته به فضای اقتصادی جوامع است. در ایران از یک سو، بازارهای تامین مالی غیر کارا بوده و از سوی دیگر دولت نقش مهم و بسزایی در فعالیت‌های اقتصادی دارد و از آنجائی‌که عمده طرف های قرارداد با شرکت مانند سهامداران، مدیران و اعتبار دهندگان عمدتا دولتی می باشند تضاد منافع در شرکت‌های ایرانی کم رخ می دهد. انتظار می رود با اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی در راستای خصوصی سازی شرکت های دولتی به شکل دقیق و واقعی، انتظاری که از محافظه کاری به عنوان یک مکانیزم موثر در قراردادهای منعقده و بیان شده در مفاهیم و تئوری هاست، بدست آید.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

۱۰- پیشنهادها

الف) پیشنهاد کاربردی پژوهش

به تدوین کنندگان مبانی نظری گزارشگری مالی و استانداردهای حسابداری ملی توصیه می شود، نتایج این پژوهش را مد نظر قرار داده و جایگاه مبانی نظری و ویژگی های کیفی خاص گزارشگری مالی از جمله محافظه کاری(احتیاط) را با توجه به فضای اقتصادی کشور تعین نمایند.

ب) پیشنهاد برای پژوهش های آتی

۱- مقایسه محافظه کاری شرکت‌های بورسی و غیر بورسی به تفکیک صنایع
۲- در این پژوهش برای سنجش محافظه کاری از معیار گیولی و هین استفاده شد. پیشنهاد می گردد همین پژوهش با معیارهای دیگر مانند معیار عدم تقارن زمانی باسو صورت گیرد و نتایج مقایسه گردد.
۳- بررسی نقش و رابطه محافظه کاری حسابداری در پیش بینی سود هر سهم
۴- بررسی رابطه بین سازوکارهای نظام راهبری شرکت و محافظه کاری

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

منابع

۱- اعتمادی، حسین، نوروش، ایرج، آذر، عادل و حسن سراجی (۱۳۸۹)؛ " طراحی و تبیین مدل پیش بینی محافظه کاری حسابداری با تاکید بر ارتباط آن با میانگین موزون هزینه سرمایه در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، ***مجله تحقیقات حسابداری***، سال دوم، شماره ۵

۲- بنی مهد، بهمن(۱۳۸۵)؛ "تبیین و ارائه الگو برای اندازه گیری محافظه کاری حسابداری"، **رساله دکتری**، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات

۳- شورورزی، محمد رضا و عابدین برزگر خاندوزی(۱۳۸۸)؛ "نبود تقارن اطلاعاتی و نقش اطلاعاتی محافظه کاری"، ***مجله حسابدار***، شماره ۲۱۰

۴- عرب مازار، محمد و محمد حسین صفرزاده (۱۳۸۷)؛ "نو تجربه گرایی در قلمرو تئوری و تحقیق اثباتی حسابداری"، ***مجله حسابدار***، شماره ۱۹۸

۵- مهرانی، کاوه، حلاج، محمد و عباس حسنی (۱۳۸۸)؛ "بررسی محافظه کاری در سود حسابداری و رابطه آن با اقلام تعهدی در بورس تهران"، ***مجله تحقیقات حسابداری***، سال اول، شماره ۳

۶- وکیلی فرد،حمید رضا، دستگیر، محسن و محمد رمضان احمدی(۱۳۸۹)؛ بررسی و تحلیل عوامل اقتصادی و عوامل قراردادی اثرگذار بر فرایند انتخاب خط مشی های حسابداری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، ***فصلنامه حسابداری مالی***، سال دوم، شماره ۷

۷- نیکو مرام، هاشم و بهمن بنی مهد(۱۳۸۸)؛ ***تئوری حسابداری***، انتشارات دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات، چاپ اول

۸- نیکو مرام، هاشم، وکیلی فرد، حمید رضا و روح الله دهقان بنادکی (۱۳۸۸)؛"بررسی اثرات محافظه کاری حسابداری بر سودمندی اطلاعات"، ***مجله حسابداری مدیریت***، شماره ۳

9- Ahmad, A,S., Billings B.K., Morton R.M., Stanford- Harris M., (2002). " The Role of Accounting Conservatism in Mitigating Bondholder Shareholder Conflict over Dividend policy and in Reducting Debt Cost", ***Accounting Review*** , pp867-890.

10-Basu, S., (1997). "The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings", ***Journal of Accounting and Economics*** . 24 , pp, 3-37.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]

11-Beauty , A., weber, J., and Yu .j.j., (2008). "Conservatism and Debt" , ***Journal of Accounting and Economics*** . 45 , pp.154-174.
12-Defond, M.L., And jiambolov, j., (1994). "Debt Convenant Violations and Manipulation of Accruals" , ***Journal of Accounting and Economics***. No 17 , pp.145-176.
13-Frankel, R., sunr, wang R., (2007). "Asymmetric Timelines of Earnings and Shareholder Distributions". working paper. Washington University.
14-Givoly, D., and C, Hayn., (2000)." the Changing Time – series Properties of Earing, cash Flows and Accruals: Has Financial Reporting Become More Conservatism?", ***Journal of Accounting and Economics***, 29 (3), PP 287-320.
15-Khan, M., Watts, R.L., (2007). "Estimation and validation of a firm-year measure of Conservatism".working Paper, MIT sloan school of management.
16-Lafond, R., and watts, R., (2008). "The Information Role of Conservatism". ***the Accounting Review*** – No 83 . pp 447-455.
17-Paek, W., Chen, L., and Sami, L.,(2007). "Accounting Conservatism, Earnings Persistence and Pricing Multiples on Earnings".Working Paper.Arizona state university-west campus,and Lehigh university.
18-Price, RA., (2005). "Accounting Conservatism And The Asymmetry in The Earning Response to Current and Lagged Returns", Working Paper.
19-Penman, S., and Zhang, X.,(2002). "Accounting Conservatism, The Quality of Earnings, and Stock Returns", ***Accounting Review*****,** No 77 . pp 237-264.
20-Watts, R., (2003). "Conservatism in Accounting Part I: Explanations and Implications", ***Accounting Horizons*****,** 17 (3) , PP 207-222.
21-Watts, R., (2003). "Conservatism in Accounting part II: Evidence and Implications", ***Accounting Horizons***, 17 , PP 287 – n301.
22-Wuchun, C., Chiawen, L., Taychang, W.,(2009)."What Affects Accounting Conservatism: A Corporate Governance Perspective", ***Journal of Contemporary Accounting and Economics***, 5 (3), PP 47-59.
23-Zhang, Jieying ., (2008). "The Contracting Benefits of Accounting Conservatism to lenders and Borrowers" , ***Journal of Accounting and Economics*****,** 45, PP 27 – 54.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-24]